

«ΘΕΜΑΤΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΣΤΡΟΥ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑ-
ΝΙΚΗΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑΣ»

Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου

Ομολογώ ότι αισθάνομαι την ανάγκη, παρόντος του κ. Χιόνη και τόσων άλλων νέων Θεσίων ερευνητών και ερευνητριών, να αιτιολογήσω την παρουσία μου εδώ.

Στον Τομέα της Παιδαγωγικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ασχολούμαστε τα τελευταία χρόνια στο Μεταπτυχιακό Κύκλο Σπουδών με θέματα που σχετίζονται με την Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης.

- * Πρώτη και βασική διαπίστωσή μας είναι ότι στην μέχρι τώρα βιβλιογραφία και ερευνητική δραστηριότητα, κατά την πρώτη περίοδο, η έμφαση δόθηκε στην εξέλιξη της εκπαίδευσης στα όρια του Ελληνικού Κράτους.
- * Σε μια δεύτερη περίοδο ακολούθησε η έμφαση στην καταγραφή της εκπαιδευτικής και κοινωνικής δραστηριότητας του ελληνισμού στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Μπορούμε να πούμε ότι μέχρι σήμερα η συστηματική έρευνα έχει αποτυπώσει το γενικό πλαίσιο της κίνησης αυτής στις περισσότερες σχεδόν από τις περιοχές του έξω από το κράτος ελληνισμού.
- * Με βάση τις προηγούμενες διαπιστώσεις θεωρούμε ότι πρέπει το ενδιαφέρον μας να μετατοπισθεί τώρα προς την εσωτερική οργάνωση των σχολείων, από το πώς και ποιά σχολεία, δηλαδή, προς το πώς λειτουργούσαν τα σχολεία.
- * Μέσα στο πλαίσιο αυτό ο εντοπισμός αρχειακού υλικού των πρώτων πηγών μας απασχόλησε σοβαρά και θεωρήθηκε ευτυχής συγκυρία η 'ανακάλυψη' από τον κ. Χιόνη σχετικού υλικού από την Αστική Σχο-

λή Κάστρου. Το υλικό αυτό χρονικά αναφέρεται στα σχολικά έτη 1908-1909 και 1909-1910 και περιλαμβάνει α) Βιβλίο Πρακτικών, β) Βιβλίο ύλης (διδασκασμένης - διδασκασμένης) και γ) Βαθμολόγιο.

* Θεωρούμε ότι οι δυνατότητες αξιοποίησης ενός τέτοιου υλικού είναι πολυδιάστατες. α) στα πλαίσια της Τοπικής Ιστορίας, σημασία για το νησί και τις όμορες κοινότητες, β) η πληρότητα του υλικού προσφέρεται και ως παράδειγμα για τη λειτουργία μιας Αστικής Σχολής στις αρχές του 20ού αιώνα και γ) παρέχεται η δυνατότητα ένταξης των δεδομένων στο ευρύτερο πλαίσιο λειτουργίας των Αστικών Σχολών στον έξω από το κράτος ελληνισμό.

Ο στόχος της εισήγησης αυτής διαγράφεται, επομένως, διττός.

α) να αποτυπώσει, με βάση πρώτες πηγές, τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας μιας Αστικής Σχολής στην πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα, να δώσει, δηλαδή, ένα **παράδειγμα** λειτουργίας σχολείου «Η περίπτωση της Αστικής Σχολής Κάστρου».

β) ο δεύτερος στόχος διαφοροποιείται αρκετά, αφού αίρεται από το ειδικό στο γενικό. Από την περίπτωση στο σύνολο. Η Αστική Σχολή του Κάστρου αποτελεί πλέον μια ψηφίδα σε ένα ευρύτερο δίκτυο. Το δίκτυο των ελληνικών σχολείων στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

Με τον τρόπο αυτό οι πρώτες πηγές από την Αστική Σχολή του Κάστρου υπηρετούν πλέον ή καλούνται να υπηρετήσουν μια ευρύτερη υπόθεση εργασίας που έχει σχέση με την ύπαρξη και λειτουργία ενός γενικού δικτύου, με σταθερά χαρακτηριστικά γνωρίσματα και βασικές αρχές λειτουργίας, *‘Οι Αστικές Σχολές στην Οθωμανική αυτοκρατορία’*. Τα τελευταία χρόνια μας απασχολεί σοβαρά η υπόθεση αυτή εργασίας, η οποία έχει άμεση σχέση με τη σχετική βιβλιογραφία. Οι μελέτες, δηλαδή, που αναδεικνύουν την εκπαιδευτική δραστηριότητα και τη γενικότερη πνευματική κίνηση των κοινοτήτων κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας δίνουν ιδιαίτερη και, συχνά, μονομερή έμφαση στην προβολή της συγκεκριμένης κοινότητας. Με τον τρόπο αυτό, μερικές φορές υποβαθμίζεται - όχι βέβαια από πρόθεση αλλά από τις προτεραιότητες της Τοπικής Ιστορίας - η σημασία των γενικών ρυθμίσεων. Επειδή θεωρούμε ότι η μελέτη των επιμέρους περιπτώσεων είναι πλήρης μόνον αν ενταχθεί στο ευρύτερο πλαίσιο αναφοράς που διαμορφώνεται από το εκπαιδευτικό κέντρο, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, επιδιώκουμε να καλύψουμε μέρος του κενού αυτού με την ένταξη του μερικού στο γενικό. Για να τεκμηριώσουμε, βέβαια, τη βασική αυτή υπόθεση εργασίας χρειαζόμαστε *‘παράδειγματα’* από διάφορες περιοχές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Μέσα στο πλαίσιο αυτό ο εντοπισμός από τον κ. Χιόνη αρχειακού υλικού της

Αστικής Σχολής Κάστρου θεωρήθηκε ιδιαίτερα ευτυχής συγκυρία και αιτιολογεί την παρουσία μας εδώ. Το υλικό δηλαδή της Αστικής Σχολής Κάστρου προσεγγίζεται και αξιοποιείται με βάση τον διττό αυτό σκοπό.

Ως προς το πρώτο σκέλος, μορφοποιείται η εξής εικόνα:

- * **Είδος σχολείων.** Στις αρχές του 20ού αιώνα στο Κάστρο λειτουργεί Νηπιαγωγείο με δύο τάξεις και 6χρονη Αστική Σχολή μικτή (για αγόρια και κορίτσια) με μια προκαταρκτική τάξη. Η δομή αυτή φανερώνει το ενδιαφέρον των Θασίων για την εκπαίδευση, επειδή φροντίζουν να εξασφαλίσουν για τα παιδιά τους μια Α/θμια εκπαίδευση με προοπτικές, αφού η λειτουργία Αστικής Σχολής προσφέρει δυνατότητα πρόσβασης σε σχολεία της Β/θμιας εκπαίδευσης. Το γεγονός αυτό αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, αν ληφθεί υπόψη ο μικρός σχετικά αριθμός των μαθητών/τριών και, κατά συνέπεια, το υψηλό κόστος λειτουργίας.
- * **Διδακτικό προσωπικό.** Η λειτουργία μιας Αστικής Σχολής προϋποθέτει, οπωσδήποτε, υψηλής στάθμης διδακτικό προσωπικό. Στο σχολείο υπηρετούν τρεις δάσκαλοι. Ο Διευθυντής και τρεις δάσκαλοι και δασκάλες (Πίν. 1). Με τη φροντίδα του Διευθυντή κρατούνται με ιδιαίτερα συστηματικό τρόπο τα βιβλία του σχολείου, που αποτελούν

ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΣΤΡΟΥ(ΘΑΣΟΥ)

Διδακτικό Προσωπικό

Σχολικά Έτη 1908-1909 / 1909-1910

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ

1908-1909

B. Δ. Λάσκαρις

Αμαλία Γ. Κοντοπούλου
Ανέστης Νικολαΐδης
Αύγουστος Ιατρίδης

1909-1910

N. K. Μερτζιανίδης

Νικόλαος Κ. Μερτζιανίδης
Βασίλειος Αθ. Αδαμίδης
Αλεξάνδρα Βασιλείου-Γούνναρη

μια ευχάριστη έκπληξη για την αισθητική τους παρουσίαση. Ο τρόπος, δηλαδή, που είναι γραμμένα και εικονογραφημένα τα βιβλία αυτά φανερώνουν ότι για τους εκπαιδευτικούς την περίοδο αυτή αποτελούσε ευχαρίστηση να ασχολούνται με τα σχολικά δρώμενα και όλες τις πλευρές της εκπαιδευτικής διαδικασίας (ακόμα και τις γραφειοκρατικές) (βλ. σχετικές σελίδες του υλικού). Η προσεκτική ανάγνωση των πρώτων πηγών φανερώνει ότι το κόστος των υψηλών στοχεύσεων της κοινότητας για τη λειτουργία Αστικής Σχολής επωμίζονται, σε ένα μεγάλο μέρος, οι εκπαιδευτικοί και οι εκπαιδευόμενοι. Τα παρακάτω παραθέματα είναι ενδεικτικά.

«Ορισθείσης επταώρου εργασίας καθ' εκάστην εκάστου διδασκάλου». «Ιδόντες ότι αδύνατος τυγχάνει η τελεία διδασκαλία όλων των μαθημάτων, ως αρμόζει εις τελείαν αστικήν σχολήν, υπό της ανάγκης κινούμενον, απεφάσισεν όπως περικόψη ώρας τινάς...».

«...γενομένης ακριβούς εξετάσεως αυτών καθ' ότι ούτοι μεν προσήλθον άνευ ενδεικτικών προόδου και διαγωγής, εν τω σχολείω δε δεν υπήρχε βαθμολόγιον, συνήλθε το διδάξαν προσωπικόν...απεφάσισεν όπως πάντες οι μαθητές πασών των τάξεων μείνωσιν εν τη ιδία έκαστος τάξει».

* **Αρχειακό υλικό.** Το υλικό της Αστικής Σχολής Κάστρου που εντοπίστηκε από τον κ. Χιόνη, αναφέρεται στα σχολικά έτη 1908-1909 και 1909-1910 και απαρτίζεται από τα εξής:

1) Βιβλίον Πρακτικών Σχολής Κάστρου. Καταγράφονται εδώ οι συζητήσεις και αποφάσεις των εκπαιδευτικών που διδάσκουν στη Σχολή και των οποίων η σημασία είναι πολυδιάστατη.

* Αποτυπώνεται με ενάργεια ο τρόπος λήψης αποφάσεων και ο σημαντικός ρόλος του Συλλόγου των Διδασκόντων στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στον τρόπο λειτουργίας των σχολείων. Οι διδάσκοντες αποφασίζουν α) για το αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων (διδαχθησομένη ύλη), β) για τα σχολικά βιβλία, γ) για τον τρόπο αξιολόγησης των εκπαιδευομένων.

* Εμπεριέχονται οι ιδιαίτερες δυσκολίες του διδασκαλικού επαγγέλματος, όπως η ετήσια σύμβαση εργασίας (το ειδικό συμβόλαιο ανανεώνεται κάθε χρόνο) και η υποχρέωση των εκπαιδευτικών να ανταποκριθούν στις υψηλές, συχνά, απαιτήσεις και τους ιδιαίτερα υψηλούς στόχους της Κοινότητας (όπως η λειτουργία εξατάξιας Αστικής Σχολής με το Διευθυντή και τρεις μόνον δασκάλους που πρέπει να καλύψουν 149 ώρες διδασκαλίας την εβδομάδα).

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΣΤΡΟΥ

Λεχόμενον από του σχολικού έτους
1908 - 1909

επιμεληθείς

Βλάσκαρις
Β. Δ.

Τη ασταρογ τῆ 12ης Σεπτεμβρίου 1908

- * Καταγράφονται διαφωνίες και συγκρούσεις προσωπικές ή ενδοκοινοτικές που έχουν σημαντικές συνέπειες στη λειτουργία της Σχολής. «Περί τας αρχάς Οκτωβρίου του κ. Ανγ. Ιατροίδου ελθόντος εις ρήξιν μετά του διευθυντού ένεκα της αλόγου του πρώτου επιμονής εις σχολικόν ζήτημα και πανθέντος οριστικώς...»
- * Αποτυπώνεται ο ιδιαίτερος ρόλος των ατόμων και της προσωπικότητάς τους στην οργάνωση και λειτουργία του σχολείου. Ο διευθυντής Β. Δ. Λάσκαρις, για παράδειγμα, παίζει πολύ σημαντικό ρόλο.

8ος σχολεόν

1908-1909

Πρακτικόν 1ου

Ἡμέρον 1ου Σεπτεμβρίου ἡμέραν πειράων, συμπληροῦν
 δόξαι τῶν ἐγγραφῶν τῶν μαθητῶν ἡμερήσιον ἀριθμὸν ἐξε-
 τάσεων αὐτῶν, καθ' ὅτι οὗτοι μὴ προσήδον αἰεὶ ἐνδύκα-
 κως προύθου ἡ διαγραφῆ, ἐν τῷ σχολεῖν δὲ δὲ ἀπὸ τοῦ βελτιο-
 γόρου, συνήθη τὸ διδάσκον προσωπικόν ὡς τὸ συνελθόν
 ἡ σκεφδὴν ἐπιτῶν ἀπορρομαίων τῶν ἐξελάσεων ἡ τὸν
 ἔργον τῶν μαθητῶν ἀπασῶν τῶν τάξεων ἡ τὸν ἀνάστατον
 ἡ τὸν ἢ τὰ γρηγορικά ἡ μαθηματικά, ἡ ἀκαταστάσιμα ἡ
 ἀνεκταίνουσι διὰ προσαρτῶν, ἡ μὴ διδάσκειν τὰς τῶν διδάσκει
 αὐτῶν ἐκείσων τάξων, ἀπὸ παρτι αὐτῶν μαθητῶν πα-
 σῶν τῶν τάξων, ἐκείσων ἐξαίρων ἐξαίρων μαθητῶν προσακαρ-
 κηκῶν ἡ τῶν τῶν τῶν μαθητῶν τῶν ἐξελάσεων ἡ τῶν τῶν
 κίνησιν ἐν τῷ ἑαυτῶν ἐκείσων τάξων.

Ἐπὶ τούτοις ἡμέρα τὸ περὶ πρακτικῶν ἡ ἀπὸ τῶν τῶν
 διδάσκον προσωπικῶν.

Ἡμέρον 10 ἡ 11 τοῦ Σεπτεμβρίου

ἡ ἀναστάσιμα
 ἡ ἀναστάσιμα ἡ ἀναστάσιμα

- 2) Αναλυτικόν Πρόγραμμα τῆς διδαχθησομένης ὑ-
 λης. Ἐχει σχέση με τὸ πρόγραμμα μαθημάτων καὶ τὴν αναλυτικὴ πα-
 ρουσίαση τῆς ὑλης. Περιλαμβάνει δηλαδὴ τὸν προγραμματισμὸν ποῦ γί-
 νεται στὴν ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ ἔτους κατὰ τὸν Σεπτέμβριον. Εἶναι ἰδιαί-
 τερα ενδιαφέρον τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ εκπαιδευτικὸ προσωπικὸ ἀποφασίζει

για το πρόγραμμα μαθημάτων με βάση τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

- 3) Βιβλίον Ὑλης των Διδασκόμενων Μαθημάτων. Αναφέρεται στον απολογισμό του εκπαιδευτικού έργου, αφού καταγράφεται λεπτομερειακά η ύλη που διδάσκεται σε κάθε διδακτική ώρα από όλους τους εκπαιδευτικούς. Με βάση τα δεδομένα αυτά μπορεί να γίνει συγκριτικός έλεγχος και να διαφανεί η συνάφεια της διδαχθησομένης προς τη διδαχθείσα ύλη (βλ. σχετικούς πίνακες).

ΒΙΒΛΙΟΝ

ΥΛΗΣ

ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΣΤΡΟΥ

Εν Καστρώ τῆ 17 Σεπτεμβρίου 1908

4) Βαθμολόγιον. Η μελέτη του βιβλίου αυτού φέρνει στην επιφάνεια ιδιαίτερα ενδιαφέροντα στοιχεία για ένα εκπαιδευτικό σύστημα αρκετά επιλεκτικό. Πρώτον είναι φανερή η αυστηρότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τα ποσοστά των μαθητών/τριών που αριστεύουν είναι χαμηλά και υπάρχουν μεταξισταστέοι για το Σεπτέμβριο.

Δεύτερον είναι σαφές ότι μαζί με την αξιολόγηση των γνώσεων συνεκτιμάται και η συμπεριφορά των εκπαιδευομένων. Στην κατηγορία «Διαγωγή» ένα σημαντικό ποσοστό μαθητών/τριών δεν κερδίζουν το «Άριστα» αλλά το «Λίαν Καλή». Οι πρώτες πηγές φανερώνουν καθαρά ότι ο σκοπός των σχολείων και της εκπαίδευσης δεν είναι αποκλειστικά γνωστικός αλλά και εμφανώς ηθικός. Η διαμόρφωση του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς αποτελεί, την περίοδο αυτή, βασικές διαστάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Τρίτον η ευφυΐα των εκπαιδευομένων ως ιδιότητα προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τη συμπεριφορά τους «ευφυής αλλά...».

Τέταρτον πολλοί μαθητές και μαθήτριες διακόπτουν τη φοίτηση ή μετακινούνται σε άλλα σχολεία. Οι πρώτες τάξεις έχουν αρκετούς μαθητές, αλλά ο αριθμός σταδιακά μειώνεται όσο προχωρούμε στις μεγαλύτερες τάξεις, αλλά και κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι ένας σημαντικός αριθμός μαθητών μετακινείται σε άλλο σχολείο ή διακόπτει τη φοίτηση κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους.

Σχολικό έτος 1908-1909	Μαθητές	Μαθήτριες
Α' τάξη	20 (11)	6 (5)
Β' τάξη	10 (9)	3 (3)
Γ' τάξη	20 (17)	2 (2)
Δ' τάξη	3 (1)	—
Ε' τάξη	3 (2)	—
ΣΤ' τάξη	4 (2)	—
Προκαταρτική τάξη	13	4

Κατά το πρώτο εξάμηνο φοιτούν συνολικά 73 αγόρια και 15 κορίτσια (σύνολο 88), ενώ στο δεύτερο εξάμηνο ο αντίστοιχος αριθμός των αγοριών είναι 55 και των κοριτσιών 14 (σύνολο 69). Είναι εμφανές δηλαδή ότι 18 εκπαιδευόμενοι μετακινούνται ή διακόπτουν τη φοίτηση κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Αιτία του φαινομένου αυτού φαίνεται πως δεν αποτελεί μόνον η αυστηρότητα του συστήματος αλλά και άλλοι λόγοι (κοινωνικοί, οικονομικοί, πιθανότητα μετακινήσεων πληθυσμού κ.ά.). Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι οι

μαθήτριες σταματούν τη φοίτηση στην Τρίτη τάξη, αφού, σύμφωνα με τα κοινωνικά δεδομένα της εποχής, τα κορίτσια δεν χρειάζονται 'πολλά γράμματα'. Οι μαθητές, όμως, που διακόπτουν τη φοίτηση στην Ε' τάξη, δεν απορρίπτονται, έχουν καλό βαθμό, πράγμα που ενισχύει την υπόθεση ότι μετακινούνται σε άλλο σχολείο. Από τη μελέτη των πρώτων πηγών γίνεται φανερό ότι το σχολείο του Κάστρου μετατοπίζεται. Στο υλικό του σχολικού έτους 1908-1909 υπάρχει η ένδειξη ότι καταγράφεται στο Κάστρο (εν Κάστρω), ενώ στο αντίστοιχο υλικό του 1909-1910 υπάρχει διαφοροποίηση. Στην αρχή του σχολικού έτους, το Σεπτέμβριο, υπάρχει η ένδειξη «εν Κάστρω», ενώ στο τέλος του σχολικού έτους, τον Ιούνιο, γίνεται σαφές ότι το σχολείο άλλαξε θέση, αφού σημειώνεται «εν Μέση Κάστρου». Μεταφέρεται το σχολείο από το Κάστρο στη Μέση, ήτοι τα σημερινά Καλύβια των Λιμεναριών. Η μετατόπιση αυτή των κατοίκων συνδέεται με τη λειτουργία της μεταλλευτικής εταιρείας Speidel.

Πρόγραμμα μαθημάτων.

Όπως φαίνεται από το σχετικό πίνακα, το σύνολο ωρών διδασκαλίας κατά το σχολικό έτος 1909-1910 είναι 46.

Παρατήρηση πρώτη.

Σχέση θετική ανάμεσα στη διδαχθσομένη και διδαχθείσα ύλη (διαφορά μόνον τριών ωρών, 149-146).

Παρατήρηση δεύτερη.

Εντυπωσιάζει το γεγονός ότι στο μάθημα της Ιστορίας διδάσκεται η ελληνική επανάσταση του 1821 σε σχολείο που λειτουργεί στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Παρατηρείται, επίσης, ενδιαφέρον για την τοπική ιστορία, αφού διδάσκεται η Πατριδογραφία-Πραγματογνωσία «*Το σχολειον και τα περίξ αυτού. Οδοί, ενορία, πλατεία, δημόσια και ιδιωτικά οικοδομήματα, το χωρίον, η πόλις κ.ά.*».

Παρατήρηση τρίτη

Τα Γαλλικά και Τουρκικά παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες λόγω έλλειψης ειδικού προσωπικού.

Παρατήρηση τέταρτη.

Ο Διευθυντής του σχολείου επωμίζεται ένα μεγάλο μέρος του προγράμματος. Κατά το σχολικό έτος 1909-1910 ο διευθυντής Μερτζιανίδης διδάσκει 46 ώρες εβδομαδιαίως και μια ποικιλία αντικειμένων που προκαλεί εντύπωση. Γλωσσικά στις τάξεις Α', Β' και ΣΤ', Αριθμητική στην Δ' τάξη, Θρησκευτικά στην ΣΤ', Ωδική-Γυμναστική, Γαλλικά-Τουρκικά.

ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΣΤΡΟΥ (ΘΑΣΟΥ)
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ 1909-1910

Ιούνιος 1910
(διδαχθείσα ύλη)

Μαθήματα	Τάξεις								Σύνολο
	Νηπιακή	Προκαταρκτική	A	B	Γ	Δ	E	ΣΤ	
Θρησκευτικά			2	2	2	2	2	2	10
Ηθικά διηγήματα		1	1	1					3
Γλωσσικά-Ελληνικά	6	6	8	8	8	8	8	8	60
Αριθμητική		2	2	3	3	3	3	3	19
Ιστορία						2	2	2	8
Γεωγραφία							2	2	8
Γαλλικά								3	6
Τουρκικά								4	8
Γυμναστική				2	2	2	2	2	10
Ωδική				2	2	2	2	2	10
Πατριδογραφία						2			2
Πραγματογνωσία				2					2
ΣΥΝΟΛΟ	6	9	13	20	21	21	28	28	146

ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΣΤΡΟΥ (ΘΑΣΟΥ)
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ 1909-1910

Σεπτέμβριος 1909
(διδαχθησομένη ύλη)

Μαθήματα	Τάξεις								Σύνολο
	Νηπιακή	Προκαταρκτική	A	B	Γ	Δ	E	ΣΤ	
Θρησκευτικά			2	2	2	2	2	2	12
Ηθικά διηγήματα				2					2
Γλωσσικά-Ελληνικά	6	6	8	8	8	8	8	8	60
Αριθμητική		2	2	2	3	3	3	3	18
Ιστορία						2	2	2	8
Γεωγραφία							2	3	7
Γαλλικά								3	6
Τουρκικά								4	8
Γυμναστική			2	2	2	2	2	2	12
Ωδική			2	2	2	2	2	2	12
Πατριδογραφία						2			2
Πραγματογνωσία				2					2
ΣΥΝΟΛΟ	6	8	16	20	21	21	28	29	149

Παρατήρηση πέμπτη

Είναι σαφές ότι το πλαίσιο λειτουργίας του σχολείου παρέχει τη δυνατότητα επιλογών και ως προς την ύλη διδασκαλίας αλλά και ως προς τα διδακτικά βιβλία. Ο διευθυντής Β. Λάσκαρις διδάσκει Ξενοφώντος Κύρου Ανάβαση, ενώ ο Ν. Μερτζιανίδης προτιμά τα Απομνημονεύματα. Ο Λάσκαρις διδάσκει ανάγνωση από την «Πανδώρα», ενώ ο Μερτζιανίδης χρησιμοποιεί το Αναγνωστικό Κούσκουρα-Κιάντου.

Παρατήρηση έκτη

Το διδακτικό προσωπικό του σχολείου επιλέγει και προσδιορίζει τον κατάλογο των βιβλίων που περιλαμβάνει τα εξής:

Νηπιαγωγείο *Μικρόν Αλφαβητάριον Κωνσταντινίδου*

Αστική Σχολή

Γλωσσικά *Αναγνωστικόν Κούσκουρα-Κιάντου (διάφορα τεύχη)*

Οθωμανικόν Αλφαβητάριον Αλ. Χοτρατζίδου

Γαλλικόν Αλφαβητάριον Γ. Μακρίδου

Ιερά Ιστορία Κούσκουρα-Μπήτου

Ορθόδοξος Λειτουργική Γ. Παλαμά

Ελληνική Ιστορία Καλογεροπούλου-Κιάντου

Ρωμαϊκή Ιστορία Κ. Καλούση

Πρακτική Αριθμητική Γ. Χατζηγεωργίου

Γεωγραφία Καλογεροπούλου

Σύγκριση του καταλόγου αυτού με τα βιβλία που εγκρίνει η Πατριαρχική Κεντρική Εκπαιδευτική Επιτροπή φανερώνει το γενικό πλαίσιο λειτουργίας που αποτελεί το σημείο αναφοράς των σχολείων του έξω από το κράτος ελληνισμού. Το προτεινόμενο από το Οικουμενικό Πατριαρχείο πρόγραμμα του 1907 και ο Κατάλογος των Εγκεκριμένων βιβλίων¹ αποτελεί ένα πλαίσιο αρκετά ευρύ που επιτρέπει τη δυνατότητα επιλογών στον εκπαιδευτικό.

Κατακλείδα Η Αστική Σχολή του Κάστρου αποτελεί την τελευταία εκπαιδευτική αναλαμπή κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, το κύκνειο άσμα, που λειτούργησε με συστηματικό τρόπο, μέσα στο προτεινόμενο από το Οικουμενικό Πατριαρχείο πλαίσιο.

1. Βλ. Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου (επιμ.), Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η Οθωμανική Διοίκηση και η Εκπαίδευση του Γένους. Κείμενα - Πηγές (1830-1914), Θεσσαλονίκη 1999.

